

Az Európa Kiadó új könyvei

William Jay Smith: **Át a tűzfokán**

Smith kötetével újabb jelentős mai amerikai költő vált elérhetővé. Smith nem újító, költészete a hagyományokon alapul, s az artiztikusság, a fejelem, a formai gazdagság, a virtuozitás és a távolságtartás jellemzi. Domináns hangneme a szentvelenség és a komorosság. Látásmódját, szemléletét mindenekelőtt az a törekvés határozza meg, hogy a részben az egész, az egészben a részt keresi. A versszeretők nagy kedvvel és örömmel olvassák majd kötetét; ajánlasként hadd álljon itt *Oszti fűrkék* című versének első strofája: *„Dombnak tereli móró fáit az óz; / A szél elállt; a lég fehér, csipős, / Nem táncol már rőt levelek hada, / Ág fájhoz tér meg, gyökérhez a fa.”*

Eugen Ibeleanu:

Kicserelem a keresztet

A román Ibeleanu alapélménye a hiányérzetből fakadó bizonytalanság. A század elején született költő úgy érzi, hogy korából az értelem, a racionalizmus veszett ki, ezért járja körül különböző motívumokban a „ki vagyok én” kérdést. Költészete kiváló, bánaatos, tárgyát nem a jelenléte, hanem az elmúlás felől szemléli; idegensége e haláltudatban is megnyilvánul. Verseinek épp az a része az értéke, melyekben elzárkózik és felülemelkedik, mert ilyenkor szabadabban törhet elő legszemélyesebb hangja, a gúny, az ironia.

Ljubomir Levcevszki versei

Levcevszki magabiztos költő, túlságosan is az. A mindenséget egyszerre akarja átélni, és élményét egy lélegzetből próbálja versé formálni. Ha formakészlete gazdagabb, dikciója pedig fejelemzetesebb volna, közelebb jutna céljához, e hiányosságok miatt viszont sok minden kicsúszik a kezéből, versei részekre hullanak.

Olzsasz Szulejmen versei

A kazah Szulejmen és a bolgár Levcevszki kötetével az Európa Kiadó új sorozatot indít. Az első vékonyka könyv, Szulejmen versei, méltó indítása lehet egy igényes sorozatnak. Szulejmen, bár nem anyanyelvén, hanem oroszul ír, hamar berobbant hazája irodalmi életébe, sőt e magyar és a készülő francia kiadás azt bizonyítja, hogy kül-

földön is felfigyeltek költészetére. Verseiben a szilárd hagyományokat és a dinamikus modernséget, újszerűséget ötvözi egybe. Kepei szorosan tapadnak a természethez, s épp jellegzetes természetiszelettelvel csendesül, fékez a hagyomány és a modernség közti feszültséget, s így lesz költészete harmonikus. Külön dícséret illeti fordításáért és érto utószaváért Rab Zsuzsát.

Lélekvesztőn **Klasszikus amerikai elbesszők**

Tizenkét frólót két-két elbesszőt tartalmaz ez az igen gondosan összeállított kötet, az első írás 1819-ből, az utolsó 1916-ból való. A legjobb ajánlás a szerzők névsora: Washington Irving, Poe, Hawthorne, Melville, Bret Harte, Twain, Ambrose Bierce, Henry James, Garland, O'Henry, Crane és Jack London. A *Lélekvesztőn* nemcsak olvasmányélményt ad, hanem felfedi a modern amerikai próza gyökereit is, s e második szempontban, főleg az irodalomtörténeti érdeklődésű olvasóknak, nagyon hasznos segítséget nyújt Geher István rendszerező utószava. A kötetet életrajzi jegyzetek egészítik ki.

Jan Parandowski:

Pusztuló egek

A *Pusztuló egek* az első világháború előtti években játszódik, főhőse egy lembregi gimnazista, kibere Renan hatására vallási kételyek ébrednek, s így szembekeverül környezetével. Parandowski a fiatalember belső vívódásának finom elemzése mellett regényben széles korrajzot is ad; s a két motívum közt biztos kézzel tart egyensúlyt. Ez az erény külön emeli a könyv rangját. **Lami Pál**

Szlovák György: Színpadi jelenet

Várpalotád romjait idehoztuk s vár leszen újra. A népiskola most nemzeti bástyafokunk Zászló leng ormán s szelleme ül diadalmat. Míg e falak közt él gyermekeink serege.

Vár épült újra. A kukások, a kubikosok falujából az ácsok és kőművesek faluia lett. Alföldi városokban, a közei Szolnokon áruházak, középületek viselik a mesterek keznyomát. A rákóczi falvai ácsolyan rang ma, mint Béri Balogh Ádám huszáriának lenni kétségkívülvolcan esztendeje. Pontosságáról, hűségéről, hozzáértéséről ismerik.

Az általános iskola igazgatónőjétől, Szurgyi Istvánné országgyűlési képviselőtől és dr. Rékási Pálné igazgatóhelyettesétől, a községi tanács elnökhelyettesétől szerzem a bizonyítékot az ácsmesterség, a kőműveség hagyományozó erejéről. Az idej nyolcadikosok közül is ezekre a szakmákra készülődnek legtöbben.

Hadak ritka pihenése idején hányzor kiáltott a fejedem is iskolái, tudásra szomjas ifjak, mesterségek értő, művelő után! *Miért jutott árvaságra az ország? A polgárok kis száma, az iparban való járatlanság és a kézműveség hiánya miatt... A*

haza jövődő gazdagodása, virulása, a szakmákra készülődő mai rákóczi falvai fiataloktól is függ. Ácsoktól, kőművesektől, de azoktól is, akik például éppen a budapesti Bercsényi Miklósz Szakközépsiskola és Szakmunkásképző felhívására fűlelnek. Jelentkeznek is tucatjával növény-olajipari tanulóknak, nemcsak a kollégiumi elhelyezés, az ösztöndíj ígéréte miatt, de azért is, mert az ország új növényolajgyára a közelben. Martfű és Rákóczi falva között épül fel, vagis a munkalehetőség szinte házhoz jön.

De számon tartják az iskola tanárai az egykori tanítványokból lett diplomás embereket is. Negyvenöt előtt innen talán senki sem jutott el az egyetemi előadótérkéig. Most pedig azt számoloztuk, hogy hány orvos, mérnök, tanár, atomfizikus, közigazdász, filozófus, katonatiszt kelt szárnnya Rákóczi falváról. Van, aki a moszkvai KGST-palotában tevékenykedik, s van, aki, az egyik budapesti kerületi pártbizottság élén áll.

A nagyközszében, amely 5600 lakost számlál, az utóbbi években átlagosan 270 lelkes természetes szaporulatnak örvezendhettek.

Szűknek bizonyulnak immár a tantermek — a vadászkatály nehezen teljesítheti mai

Kiváló és Érdemes Művészek

HÁZY ERZSÉBET

„Kiváló művész” — amióta cím lett ez a szópár, hajlamosság vagyunk csak címként felfogni, megelégedzve az értelméről, a tartalmáról. *Hazy Erzsébet* bármilyen megközelítésben tökéletesen megfelel a jelző meghatározás mindkét tagjának. Művész, lelkének minden zegzugáig, testének minden porcikájáig. Az volt már a Rádióénekkarban, ahol először énekelt közönségnek és az volt huszonöt éve, amikor néhány-hangos szerepben lépett a Gördülő Opera színpadára, Ozdon, a Rigoletto Apórájaként.

Azóta fokról fokra, szerepről szerepre kiváló művészzé érett — hatalmas operaházi repertoárunk jelentékeny terhet viseli. A kifejezés pontatlan is, mert bár meghatározó fontosságú, szerepeinek a felelőssége valóban nagy — nem teherként vállalja, hanem művészi feladatként, mindig teljes odaadással, szívből.

Egyszerűen nem ismer olyant, hogy üresen, meggyőződés nélkül, pusztán rutinból tengjen-lengjen a színpadon, a film vagy a televízió kamerája előtt.

FEHÉRI TAMÁS

Bemutatásként elég lenne felsorolni néhány sikeres kisfilmet. A *vadkerti tőkét* — ezt a sajátos és izgalmas filmszociográfiát — amely tudói figyelemmel értékeli, bírálja a falusi ember mindennapjait, s a városiasodás eredményeit, ellentmondásait. De ide kívánczik az *Andrea* is. A remek ritmusú, jól szerkesztett portréfilm a „másik” *Fehéri Tamást* idézi. A játékos, a könnyed Fehéri Tamást, aki szinte tobzódik az *ellesett pillanatokban*, mintha csak az érdekelné, hogy az ember miként *lazít*, miként *engedi el magát*, a bravúros sportteljesítmények, a megterhelő tréning rövid szüneteiben...

...A legjellemzőbb mégis az, hogy Fehéri Tamás operatőr-rendező érzékenyen reagál (talán akaratlanul is) a mindennapos gondokra, prob-

lémákra. Legtöbb filmje (a rövid, híradó-tudósítás is) olyan protokoll-feladattal indul, bemutatni ezt, vagy azt az új létesítményt... És egyszer csak valamiképpen irányt vált a kamera. Már nemcsak regisztrál a *filmszem* — hanem kikutatja azt is, ami a dolgok mélyén lappang.

naszolta: *hol durva, barbár és paraszti erkölcsökkel vádolják, hol azt vetik a szemére, hogy nem ért a tudományhoz... Néha pedig dorbézolását, lustaságát, kapzsóságát kárhoztatják.*

Mi fűjja el a hamis képet? Akár két ember lelkes buzgalma, két család veritékes türelme is, amely a sivár, pusztá földön virágzó csemeteiskolát teremtett. A semmi-ből hódító valóságot. S ugyanennyit ér a csemeteiskolában dolgozó, szakmal ranggal tevékenykedő hetven asszony, lány névtelen szorgalma is, amely a múlt esztendőben például harminc millió forintostiszta bevételt hozott a Rákóczi Termelőszövetkezetnek.

Várkastélyt emeltek ök is: a tudásnak és az akaratnak. A régi, felsővárányi helyett új kastélyt, melynek falai között otthonosan és békességgel megszállhatnak a nagyszágos fedelelem vágyai és fohászai is.

Ezek a vágyak, fohászok — ha jól hallgatnak reájuk — ugyanazt mondják Rákóczi falvának, Tiszántúlnak és Dunántúlnak. Nyerjenek e föld lakói az *alomban vívópázt, a rendelesekben bölcsességet, a szerencsés állapotokban tartózkodást.*

Honnan ez az érzékenység, vagy ha úgy tetszik, korhoz kötöttség? Ez beszélgetésünk témája.

— Mindez talán alkati kérdés — mondja Fehéri Tamás —, *no meg a munkánk lényege is. Hisz nem véletlenül nevezzük önmagunkat kamerával dolgozó újságíróknak. És talán mindez visszahatása az ötvenes esztendőnek is. Mert 1951-ben kezdem a pályát. S akkoriban azt követelték tőlünk, hogy csak derűsen, csak szépen, a napi politikának megfelelően beszéljünk az életéről. Ma már tudom, hogy nem lehet csak az egyik oldalról szemlélni az eseményeket. Vagyis: ha azt akarjuk, hogy az emberek elfogadják az általunk bemutatott igazságot — mindenképpen igazat kell mondanunk. Teljességével együtt...*

— Érdekes megfigyelni filmjeiben a valóság jelenlétét. Még a zörejekben, a hangokban is ragaszkodik a természeteshez, a mindennaphoz.

— Hűség a valósághoz. Ez a legfontosabb számomra. Természetesen ezt is bonyolult dolog, mert amit kiválasztok, az már én vagyok — és nem a teljes valóság. Mégis, a sajátos, a kettős valóságviszonyban megpróbálok mindig ragaszkodni a lényeghez.

— Sohasem akartam játékművés lenni? — Nem. Bár eredetileg játékfilmeknek készültem... De teljesen kielégít a munkám. Hisz itt minden az enyém. Az ötlettől — a megvalósításig. Vagy ha úgy tetszik: minden pillanatban érezhetem a munka értelmét, felelősségét, szépségét... **G. I.**

KERTÉSZ LÁSZLÓ

Először az Allami Bábszínháznál kezdett dolgozni, majd 1956-ban az *Allami Deryné Színházhoz* szerződött, ahol 1957 óta főrendező. A színpadon így szerepel a neve: *Kertész László Jászai-díjas*. A nevéhez fűződik a többi között *Csehov Sirály, Ilyés Gyula Bolhabál, Katona József Bánk bán, Shakespeare Hamlet és Szophoklész Antigoné* című művének rendezése.

A Deryné Színház országnyi közönsége évek óta főleg vigoperák — speciálisan az utazó társulat lehetőségeihez alakított változatok — rendezőjeként ismeri. Ez esetben nem közhely: megszállottként fardozik már több mint egy évtizede azért, hogy a kisebb városok és a falvak színház- és zenészerető közönsége is elő operaelőadásokat élvezhessen. Kezdeményezése eleinte sok kétkedésbe, előítéletbe, értetlenségbe ütközött — kár lenne ezt elhallgatni. Eppen a rendező és a társulat kitartá-

sának, színvonalas előadásainak, a szó legjobb értelmében vett népművelői valamint művészi munkájának eredménye, hogy megtört az ellenállás, és ma már a színház mindeh játszási helyén szinte ünnepi eseménynek számít egy-egy újabb vigopera-bemutató.

Kertész László így vall a kezdetéről: *„Operarendezői utam talán akkor kezdődött, amikor nem is gondoltam még rá: 1958-ban színpadra alkalmaztam Nadányi Zoltán Hét falu kobácsa című rádiójátékát (Szigligeti riibillió), Tamássy Zdenköt kértem fel arra, hogy zenésítse meg.”* Az első igazi opera-bemutatóknak azonban az 1963-as *Denevér*-premiert tekinthetjük. 1970 óta állandó operaegyüttessel mutatja be a Deryné Színház közönségének az újabb műveket. Olyan alkotásokat juttatott elő élvetesen előadásokon az ország falvaiba, a művelődési otthonok színpadaira, mint például *Nicolai Windsori vig nők, Donizetti Szerelmi bájital, Smetana Eladott menyasszony, Ránki Pomádé király új ruhája, Rossini A szevilla, borbély* vagy legújabb *Flotow Márta* című műve. (Ez utóbbit a Deryné Színház előadásain A richmond-i vásár címmel szerepel.)

Színházi és zenei életünkben egyaránt korszakot jelöl Kertész Lászlónak és a Deryné Színház művészeinek az a tevékenysége, amelynek során rendszeresen operákat mutatnak és mutatnak be szerte az országban. **M. I.**

SZURCSIK JÁNOS

Külséjében nincs semmi, ami a művészre utalna: alacsony termetű, puritán öltözéke, közvetlen, természetes modora inkább egy munkásemberré emlékeztet.

Életrajza tipikus, nemzedéktársaira is olyannyira jellemző: 1931-ben, Hercegszántón született szegény parasztcsaládból, s csak a történelem nagy fordulójára, a felszabadulás tette számára lehetővé, hogy többre vigye szántóvető őseinél.

A művészettel Rudnay Gyula bajai szabadiskolájában ismerkedett meg, ahonnan útja 1949-ben a Derkovits kollégiumba, majd a szakértettségi letétele után a főiskolára vezetett. Tanulmányait 1956-ban fejezte be Főnyvi Géza és Domanovszky Endre növendékésként. Kibontakozásának fontos állomása Vásharhel: itt kötelezi el magát az alföldi festészet realista hagyományai mellett. A hatvanas évek óta rendszeres résztvevője az országos rendezvényeknek és a magyar művészet külföldi bemutatóinak: gyűjteményes tárlata 1963-ban az Ernst Múzeumban, 1973-ban a Műcsarnokban volt. Számos kiállítás és pályázati elismerés mellett 1957-ben Derkovits-ösztöndíjjal, 1963-ban Munkácsy-díjjal, 1973-ban SZOT-díjjal kapott: tulajdonosa a Toronyplakettnek és a Munkácsy-emlékéremnek.

Művészte tematikailag a faluhoz kötődik, szellemében azonban általános érdeklő társadalmi problémákat feszeget. Főként a paraszti életformaváltás gondjai és a nyomában járó lelki-szociológiai átréte-

geződés eseményei foglalkoztatják; elmélyülten kutatja az ember és a táj, az ember és a közösség új kapcsolatát. A falu életét tárgyilagosan, a mindennapi munka vetületében ábrázolja, képeiből hiányzik nemcsak az idill, hanem a nosztalgikus paraszti romantika bármiféle hangulata is.

Kutató alaplásából következik, hogy képei mindig sűrű atmoszférájúak, drámai töltésűek, amit a kompozíció feszültsége mellett főként a színek dinamikája érzékeltet. Expresszív szemlélete bátran merít a realiztikus valóság-látás legújabb irányzataiból is. Különösen jól érzékelhető ez szimbolikus jelzátú, monumentális alkotásain, ahol a képi általánosítás modern eszközei révén alakjai is elvesztik hagyományos paraszti karakterüket, szép bizonyosságként annak, hogy Szurcsik számára nem a típus a fontos, hanem a mögötfe létező ember, aki tetteivel, tevékenységével a maga arcára írja át a történelmet. **T. A.**